

Diplomatska djelatnost Ruđera Josipa Boškovića u službi domovine od 1755. do 1776. godine

Stjepan Špoljarić, Ruđer Bošković u službi diplomacije Dubrovačke Republike / Ruđer Bošković au service de la diplomatie de la République de Raguse (Zagreb: Diplomatska akademija, Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija Republike Hrvatske, 2011), 96 pp.

Svoj već izražen istraživački interes za povijest hrvatske diplomacije Stjepan Špoljarić, djelatnik Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija Republike Hrvatske i predavač na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove u Zagrebu, potvrdio je 2011. godine svojom knjigom *Ruđer Bošković u službi diplomacije Dubrovačke Republike*. Djelo je objavljeno u formi dvojezičnog hrvatsko-francuskog izdanja, a iste godine objelodanjeno je i drugo, hrvatsko-englesko izdanje. Znakovito je da je spomenuta knjiga znanstvenoj, ali i široj čitateljskoj publici predstavljena u godini koja je odlukom Hrvatskog sabora proglašena »godinom Ruđera Boškovića« u kojoj se na međunarodnoj razini slavi 300. obljetnica rođenja istaknutog dubrovačkog mislioca.

Bogata i zapažena djelatnost hrvatskog isusovca Ruđera Josipa Boškovića (Dubrovnik, 1711 – Milano, 1787), znanstvenika svjetskog glasa i širokih intelektualnih dometa pokazuje se prije svega u njegovu bavljenju filozofijom, matematikom, fizikom, astronomijom, geodezijom, ali i nešto skromnijem te nedostatno evaluiranom književnom radu. Prikazom nešto manje poznate Boškovićeve diplomatske aktivnosti i njegovih zasluga u promicanju interesa Dubrovačke Republike ovom se knjigom daje doprinos dosadašnjim historiografskim istraživanjima života i djela znamenitog Dubrovčanina. Značenje spomenutog izdanja valja, prema uvodnim riječima Gordana Jandrokovića, potpredsjednika Vlade (29. prosinca 2010. – 23. prosinca 2011) i ministra vanjskih poslova i europskih integracija Republike Hrvatske (12. siječnja 2008. – 23. prosinca 2011), prepoznati i u činjenici da se ovim djelom Bošković pokazuje kao »primjer i putokaz« Republike Hrvatske u »njezinim nastojanjima da ostvari članstvo u Europskoj Uniji« (str. 14).

Autor knjige proučava nekoliko »reprezentativnih slučajeva« (str. 16) u razdoblju od 1755. do 1776. godine, u kojima se Bošković istaknuo kao predstavnik i zagovaratelj vanjskopolitičkih interesa rodnoga grada.

Prvi poznati slučaj Boškovićeve diplomatske aktivnosti, kako to pokazuje *Spomenica Rugjera Josipa Boškovića* (1911), zabilježen je 1755. godine. Pismom datiranim 21. srpnja 1755. Senat Dubrovačke Republike obraća se Boškoviću, koji tada predaje matematiku u Rimskom kolegiju, za pomoć u jednoj osjetljivoj političkoj stvari. Iako je spomenuto pismo dosada najranije pismeno svjedočanstvo o Boškovićevu diplomatskom radu za Dubrovačku Republiku, sadržaj tog pisma autor smatra nedvojbenom potvrdom »da je slavni znanstvenik svojim očito i prijašnjim zalaganjem već stekao političko povjerenje rodnoga grada« (str. 18). Kako je zapisano u nalogu Senata Dubrovčanin je zamoljen za žurno diplomatsko djelovanje oko pitanja »izvanredne važnosti« (str. 18). Napuljsko Kraljevstvo, na čelu s Pietrom la Guardiomi, tadašnjim »guvernerom oružja« napuljskog kralja u Dubrovniku, novočilo je ljude s teritorija Osmanskog Carstva u vojnu službu pod nazivom »il regimento dei Macedoni« (str. 18). Budući da su novaci ukrcavani u dubrovačkoj luci, neutralan politički položaj Dubrovnika bio je ugrožen. Povijesno iskustvo pokazuje da je strah Senata od turskih napada bio opravdan. Naime u sličnim okolnostima 1683. godine Dubrovnik se izložio ozbiljnim prijetnjama turskog vezira Kara Mustafe. Upravo je strah od osmanskog razaranja bio glavni razlog zbog kojeg je Dubrovnik još 1678. godine zatražio vojnu zaštitu od tadašnje Kraljevine Španjolske. Iz Napulja je tada u Dubrovnik poslana vojna pomoć sa zapovjednikom, tzv. »guvernerom oružja«, čija se osnovna zadaća – organizacija obrane – zadržala sve do propasti Dubrovačke Republike. Iz pisma Senata 1755. doznaje se da su već poduzeti diplomatski potezi. Konkretno, poslali su u Napulj dubrovačkog nadbiskupa Milkovića, a dubrovačkom svećeniku Benediktu Stayu povjeren je zadatak da isходи posredovanje pape Benedikta XIV. kod napuljskog kralja u čemu mu je Bošković trebao pomoći. Unatoč tomu što o prvom zabilježenom Boškovićevu diplomatskom angažmanu ne postoje daljnje informacije, autor zaključuje da je njegovo zalaganje u ime Dubrovačke Republike bilo uspješno iz tog razloga što se nakon 1755. godine Dubrovčani više ne žale na »guvernera oružja« niti se javljaju prijetnje ili prosvjedi Visoke Porte zbog tog slučaja.

Drugi slučaj, poznat i kao »slučaj Louis Viani« (1756), prouzročila je gradnja broda u dubrovačkoj luci Gruž koju je 1754. započeo Louis Viani. Gradnja broda odužila se sve do 1756. godine, u vrijeme Sedmogodišnjeg rata (1754–1763) između Francuske i Velike Britanije. Budući da se brod gradio na dubrovačkom tlu, Dubrovačka Republika izložila se ozbiljnim prijetnjama od strane Velike Britanije koja je, želeći ugroziti uspješnu dubrovačku trgovinu, namjeravala zaplijeniti sve dubrovačke trgovačke brodove. Dubrovačka Republika je, istaknuo je sam Bošković u svojoj promemoriji upućenoj 22. lipnja 1756. papi Benediktu XIV. i tadašnjem francuskom veleposlaniku Francuskog Kraljevstva u Rimu, »neutralna država« (str. 24), u čijem je interesu da se obustavi ne samo gradnja spornog broda već da se zabrani gradnja bilo kojeg broda za vrijeme trajanja Sedmogodišnjeg rata. Diplomatsku važnost Boškovićeve promemorije iz 1756. godine autor prepoznaje u sljedećim

obilježjima: u prvom redu, ona je potvrda Boškovićevih jakih društvenih kontakata i ugleda koje je uživao kod Svete Stolice, ali i francuskog veleposlanika u Rimu s kojim je uspostavio dobar prijateljski odnos. Ona je osim toga »službeni diplomatski dokument, čime postaje jasnim da Bošković dobro poznaje karakter tadašnje diplomatske pisane komunikacije« (str. 32). Naposljetku, i sam predloženi način rješenja problema kojim je, zahvaljujući upravo svojim diplomatskim vještinama, ishodio da se francuski kralj ne naljuti zato što je prekinuta gradnja francuskoga broda u dubrovačkoj luci Gruž, uklonivši ujedno i mogućnost da Velika Britanija optuži Dubrovnik za savezništvo s njoj suprotstavljenom strani u Sedmogodišnjem ratu, jedna je od bitnih značajki spomenutog dokumenta.

Godine 1760. Senat Dubrovačke Republike ponovno se obraća Boškoviću za diplomatsko posredovanje u osjetljivoj političkoj situaciji. Dok se Dubrovnik žalio na neprimjereno ponašanje francuskog konzula u Dubrovniku Andréa-Alexandrea Le Mairea, kao i na njegovo nepoštivanje dubrovačkih običaja, Le Maire je redovito izvještavao Francusku o dubrovačkom »antifrancuskom raspoloženju« (str. 40). Pravi problem koji je ugrožavao dubrovačku političku neutralnost ležao je u zapovijedi s kojom je konzul Le Maire stupio na svoju funkciju, a ta je da »prisili dubrovački Senat da potpiše obostranu i za Pariz korisnu konvenciju o trgovini na moru« (str. 40). Vanjskopolitička djelatnost Francuske u vrijeme Sedmogodišnjeg rata išla je u smjeru stavljanja Dubrovnika pod svoj utjecaj. U svoju treću diplomatsku misiju Bošković dakle kreće 1760. godine, i to u vrijeme svog boravka u Parizu (studeni 1759 – svibanj 1760). Ondje je dubrovački isusovac razvio dobre odnose s francuskim visokim državnim tijelima, posebice s Ministarstvom vanjskih poslova i dvorom u Versaillesu. Osim toga Bošković je cijenjen i među francuskim i engleskim znanstvenicima (1761. postao je članom *Royal Society* u Londonu), a dobro je primljen i od stane mnogih političkih dužnosnika. Osim Londona i Pariza treći značajan europski grad u kojem je Bošković prepoznat kao izuzetan znanstvenik i diplomat jest Beč, u kojem je 1758. godine tiskano njegovo kapitalno djelo *Philosophiae naturalis theoria redacta ad unicam legem virium in natura existentium*. Krug poznanstava širi se boravkom u Carigradu (listopad 1761. god.), gdje Bošković uspostavlja dobre veze s tamošnjim uglednicima, veleposlanicima suprotstavljenih snaga u Sedmogodišnjem ratu, s Englezom sir Jamesom Porterom i Francuzom Charlesom Gravierom. Slučaj Le Maire završen je 1763. godine smjenom spomenutog konzula, i to diplomatskim djelovanjem Frana Sorkočevića-Bobaljevića u Parizu koje je podupirao Ruđer Bošković. Naime za vrijeme svog boravka u Veneciji Bošković se na »zamolbu dubrovačkog Senata obratio pismom preporuke vojvodi de Choiseulu za izvanrednu diplomatsku misiju Dubrovčanina Frana Sorkočevića-Bobaljevića u Parizu, a koja je uskoro rezultirala opozivom spornog konzula Le Mairea i postavljanjem novog konzula Prévosta« (str. 40).

Dok Bošković djeluje kao upravitelj zvezdarnice Brera i profesor astronomije i optike u Milanu, Dubrovačka Republika upućuje mu novu molbu. Razlog zbog

kojeg ovoga puta Bošković kreće u diplomatsku misiju s ciljem zastupanja interesa rodnoga grada i obrane njegove neutralnosti jest ruska prijetnja Dubrovniku. Kako bi riješio osjetljiv diplomatski problem, Bošković se pismom od 12. listopada 1771. obraća poljskom kralju Stanisławu II. Augustu Poniatowskom, štićeniku tadašnje ruske carice, kojeg je upoznao u vrijeme svog boravka u Varšavi 1762. godine, da bi opozvao rusku opsadu Dubrovnika s mora koju priprema flota na čelu s admiralom Orlovom. Iako je Bošković na taj način pomogao diplomatskom djelovanju Frana Ranjine u Petrogradu, do konačnog rješenja spora dolazi tek 1775. godine, i to ne toliko zalaganjem dvojice diplomata već promjenama u tadašnjoj vanjskoj politici.

Sljedeća molba dubrovačkog Senata za diplomatsko posredovanje u pogledu lošeg odnosa tadašnjeg francuskog konzula prema dubrovačkoj politici pristigla je Boškoviću u vrijeme nakon što je dobio francusko državljanstvo (1773) i nastanio se u Parizu. Unatoč tomu što je, iz jasnog razloga, u ovoj diplomatskoj misiji mogao sudjelovati tek preko posrednika, njegovim je angažmanom 1776. potpisan ugovor o trgovini između Francuskog Kraljevstva i Dubrovačke Republike, kojim je, između ostalog, Dubrovniku priznat status luke na zapadnom Mediteranu.

Različite uloge u diplomatskim misijama i službama nisu nimalo odvrćale Boškovića od njegova temeljna motiva. Štoviše, svoje je diplomatske vještine rado stavljao u službu svoje »prve domovine«. Boškovićevoj diplomatskoj službi, u kojoj se iskazao kao vrstan diplomat, bez sumnje pripada, što je ovim izdanjem i jasno potvrđeno, zasluženo mjesto u svakom nastojanju za upoznavanjem bogate djelatnosti dubrovačkog mislioca. Rasvjetljavanjem njegovih zasluga i vrsnoće u obavljanju nadasve odgovorne, plemenite i ugledne funkcije kakva je služba diplomata doprinosi se cjelovitoj slici jedne znanstvene veličine kakva se prepoznaje u liku i djelu Ruđera Josipa Boškovića.

ŽELJKA METESI DERONJIĆ